

Nasjonalisme eller kamp mot rasebiologi?

Av *førsteamanuensis*
Ferdinand Linthoe
Næshagen

La meg først minne om det denne diskusjonen begynte med, nemlig professor Bernt Hagtvets påstand om at kamp mot rasebiologisk herretenkning var et (minst) like sterkt motiv for motstandskampen som nasjonalismen var. Det var, forekom det meg, et forsøk på å dikte opp en distingvert anetavle for hans egen ideologi: På samme måte som folkeslag i oldtid og middelalder prøvde å «bevise» at de nedstammet fra trojanerne, prøvde Hagtvet å bevise at hans ideologi i direkte linje nedstammer fra motstandsbevegelsen, mens nasjonalistenes ikke gjør det. Det var en påstand det knapt fantes noe belegg for i de samtidige kildene. Der fantes det, skrev jeg, nesten ingen spor etter kamp mot rasebiologisk herretenkning, men mange spor etter nasjonalisme. Alt i alt synes Hagtvets form for historisk skriving å minne om den man fant i Russland under kommunismen. Der skal verten i et TV-show ha blitt spurt om han kunne forutsi fremtiden. «Det er enkelt», svarte han. «Marx har forutsagt hvordan fremtiden blir. Problemet er fortiden, for den forandrer seg stadig.»

Professor Maren Sofie Røstvig's innlegg i Aftenposten 2. september under overskriften «Nasjonalister alle sammen?» er villledende. Hverken jeg selv eller andre historikere eller samfunnsvitere ville komme med en så kategorisk påstand som at alle motstandsbevegelsens folk ble motivert av nasjonalisme – så overskriften burde vært «Nasjonalister de fleste?» eller «Var nasjonalisme et viktig motiv?».

Det bringer oss til det neste og viktigste punkt, nemlig representativiteten i moteksemplet som Røstvig anfører – den illegale avisen som hun selv og to andre kvinnelige studenter utga. Selv om denne avisen, som hun skriver, oftere enn andre inneholdt redaksjonelle betraktninger, er det slett ikke tilfelle at andre aviser bare refererte nyhetene uten å gi uttrykk for slike synspunkter – dikt forekommer for eksempel, av og til karikaturer, og selvsagt ble ikke begivenhetene skildret like lidenskapsløst som en reporter skildrer en fotballkamp. Synet på okkupantene og hva man sloss for, fremgår klart i mange sammenhenger. Et sitat: «Utgiverne av denne avisen gleder seg sammen med hele folket over den iskalde forakt som hver

tysker og hver landsforræder møter her i landet.»

Røstvig skriver at «terminologien i de illegale avisene er entydig. Når talen er om krigshandlinger, vises det til Tyskland og tyskerne, men nazisme og nazister blir brukt når det dreier seg om frihetsberøvelsen og den totale undertrykkelsen». Jeg har tatt for meg hver femte side i Trygve Hirsch' faksimileutgave av illegale aviser. Jeg har holdt meg til Norge, og har utelatt sikre omtaler av norske nazister ettersom nazister i dette tilfellet selvsagt ikke kunne brukes som synonym til tyskere. Derimot har jeg, for å være vennlig mot Røstvigs teori, regnet usikre omtaler av nazister som gjeldende tyskere, ikke nordmenn. På de 32 sidene som er relevante, omtaler 23 tysk krigsmakt, ingen nazistisk krigsmakt, så i dette stykket har Røstvig rett. På det andre punktet tar hun feil: I egenskap av undertrykkere beskrives okkupantene som tyskere på 14 sider, og som nazister på 15. At man ikke brød seg om å skille mellom nazistiske og ikke-nazistiske tyskere, fremgår også dersom man ser nærmere på bruken – ikke sjelden tyskere i én setning og nazister i neste, slik man ville bruke synonymer for å variere stilen. Jeg burde nok i mitt innlegg (19. august) ha skilt mellom krigsmakt og undertrykkelse, men konklusjonen ville likevel blitt den samme: at fiendskapen gjaldt tyskere generelt, det vil si at nasjonalisme var vel så sterkt motiv som avskyen for diktatur og rettsløshet. Forøvrig kan man vel si at dersom nordmenn flest ikke hadde følt hat mot fremmede inntrengere, ville de virkelig ha vært et eksotisk folkeslag, så påstanden om det kan man trygt kalle en skrivebordskonstruksjon.

Noen mindre ting: Det jeg skrev, forutsatte ikke at nordmenn skjønte at jødene ble deportert til sin tilintetgjørelse – det var da også derfor jeg brukte ordet deportasjon. Men om Hagtvet hadde hatt rett i sin påstand, burde denne utskillingen av norske statsborgere på rasebiologisk grunnlag ha forårsaket langt sterkere reaksjoner enn den gjorde. Videre er det grunn til å påtale at Røstvig mener at norsk nasjonalisme ville gjort nordmenn like gode eller like onde som tyskerne. Norsk nasjonalisme sto i det godes tjeneste, og var følgelig en positiv egenkap, slik den stort sett har vært det opp gjennom tiden: Demokrati og nasjonalisme har vært parhelter, slik professor Kåre Lundén minnet meg om.